

Визнаючи вексельну заставу особливим різновидом застави, який має значні відмінності від застави, передбаченої цивільним правом, слід визнати і те, що багато в чому він ефективніший і зручний як для заставодержателя, так і для заставодавця.

Адамова О. С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
докторант кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ СТРАХОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Правовідносини виконують свою функцію «конкретизатора» («індивідуалізатора») загальних приписів юридичних норм тому, що вони «живуть» за часом: виникають, змінюються, припиняють свою дію. Загальною основою такого руху є норми права. Проте юридичні норми самі по собі не можуть ні викликати, ні змінити, ні припинити правовідношення. Для цього необхідні конкретні обставини, які в юридичній науці називаються юридичними фактами [Савкин Д. В. Основания возникновения, изменения и прекращения страховых правоотношений. // Юрист. – 2002. – № 5. – С.55]. Саме юридичні факти є підставою «прив'язки» загальної, абстрактної норми до конкретного випадку і тим самим приводять в дію механізм правового регулювання.

Цивілістична доктрина щодо страхових правовідносин в залежності від характеру джерела їх виникнення розрізняє добровільну і обов'язкову форму страхування [Российское гражданское право: Учебник / Под ред. Крыловой З. Г., Гаврилова Э. П. 2-е изд. – М.: АО «Центр ЮрИнфор», 2001. – 327-328]. Добровільним страхуванням вважається те, яке виникло на основі добровільного волевиявлення сторін і було зафіксовано в договорі. Обов'язковим страхуванням вважаються правові відносини, що виникли безпосередньо із закону. Об'єкт страхової охорони вважається застрахованим незалежно від сплати страхувальником страхових платежів.

Страхові економічні відносини самі по собі не можуть набути правової форми, давати юридичне відображення, яке характеризується особливим зв'язком їх учасників у вигляді прав і обов'язків. Необхідні певні юридичні передумови для виникнення і подальшого руху страхових правовідносин. О. А. Красавчиков виокремлював три види правових явищ, що можуть бути такими юридичними передумовами [Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве. – М.: Госюриздат, 1958. – С.50]. По-перше, це норми цивільного права, які встановлюють юридичну можливість (обов'язок) певної поведінки осіб за наявності певних умов, які також передбачаються у нормах права. По-друге, такою передумовою є правосуб'єктність осіб, які вступають у певні правовідносини. Перші дві передумови не породжують самі по собі прав і обов'язків, але створюють можливість виникнення і наступного руху страхових правовідносин.

Третьою передумовою є юридичні факти, які і реалізують можливість виникнення страхових правовідносин, що створюється матеріальними і попередньо вказаними юридичними передумовами, які і перетворюють таку можливість у дійсність.

Юридичними фактами, тобто підставами виникнення обов'язкової форми страхування є життєві обставини (юридичні факти), які прямо передбачені для даного виду страхування у законі. Так, Р. О. Халфіна стверджувала, що навіть у тих випадках, коли закон покладає певні обов'язки чи надає права, не передбачаючи для виникнення цих прав і обов'язків яких-небудь юридичних підстав, завжди існує певний факт, з яким закон пов'язує наявність прав і обов'язків [Халфіна Р. И. Общее учение о правоотношениях. – М., 1974. – С. 296].

В юридичній літературі, присвяченій аналізу страхових правовідносин, існують декілька точок зору щодо визначення підстав виникнення таких правовідносин. Так, К. А. Граве і Л. А. Лунц вважали, що підставою виникнення страхування є страховий інтерес [Граве К. А., Лунц Л. А. Страхование. – М.:Госюриздат, 1960. – С. 41].

Але з такою точкою зору не можна погодитись у зв'язку з тим, що таке положення суперечить вихідним началам про юридичні факти, в якості яких виступають події і дії [Шиминова М. Я. Государственное страхование в СССР. – М.: Наука, 1987. – С. 46]. Страховий інтерес може бути лише специфічною передумовою для виникнення правовідношення страхування і необхідною ознакою дійсності договору страхування. А. Т. Ащеулов вважає, що юридичним фактом є страховий випадок [Ащеулов А. Т. Денежные обязательства колхоза перед государством. – Алма-Ата, 1971. – С. 132]. Таку точку зору також не можна вважати правильною, адже незалежно від існування чи відсутності страхового випадку страхове правовідношення існує. Третьою точкою зору, з якою також не можна погодитись, є думка про існування в якості підстави виникнення таких правовідносин страхового свідоцтва (полісу). Але страхове свідоцтво лише підтверджує наявність існуючого правовідношення і є, як правило, лише його формою укладення.

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про страхування», обов'язкові види страхування, які запроваджуються законами України, мають бути включені до цього Закону, крім того, забороняється здійснення обов'язкових видів страхування, що не передбачені цим Законом. Але в законодавстві України зустрічаються вимоги щодо страхування певних об'єктів страхової охорони фізичними і юридичними особами. Деякі автори вважають, що такий обов'язок щодо здійснення страхування виникає не із прямої вказівки закону, а з прийняттям на себе особою за договором, тому спеціальні правила про обов'язкове страхування на такі випадки не розповсюджуються [Шиминова М. Я. Государственное страхование в

СССР. – М.: Наука, 1987. – С. 66]. Як правило, такий обов'язок є умовою укладення інших договорів, іноді істотною.

Але, на нашу думку, вимога страхувати об'єкт страхової охорони впливає саме із закону, тільки страхування в даному випадку є наслідком існування іншого правовідношення. І укладатися таке страхування повинно в такому ж порядку, як і при добровільній формі, у вигляді індивідуально-правового акту – договору. У зв'язку з цим таке обов'язкове договірне страхування, як і добровільне страхування, не може бути у конкретного страховика обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин (ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про страхування»).

Голубєва Н. Ю.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
докторант кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СКЛАДНОГО ЗА ЗМІСТОМ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Одним із недоліків у визначенні зобов'язання як моделі правовідношення є те, що в законодавчому визначенні наводиться елементарна модель зобов'язальних правовідносин (одностороннього зобов'язання, коли на боці боржника тільки обов'язок, а на боці кредитора відповідне право вимоги). За такою моделлю будуються недоговірні зобов'язання. Але, односторонні договірні зобов'язання використовуються досить рідко, в основному коли йдеться про реальні договори, та і в таких договорах часто передбачаються деякі кредиторські обов'язки.

Зміст зобов'язання може мати більш складну структуру: по-перше, боржник може зобов'язуватися вчинити декілька дій, а тому обов'язків у зобов'язанні декілька, і відповідно – прав вимоги; по-друге, обов'язки можуть мати обидві сторони зобов'язання, і відповідно, обидві сторони будуть мати кореспондуючі праву вимоги.

Однак питання існування в цивільному праві взаємних зобов'язань є предметом давньої дискусії.

Залишається відкритим питання: скільки зобов'язань виникає з двосторонне-зобов'язуючого, синалагматичного договору, оскільки, не відповівши на питання, не зможемо дати вірне визначення самого поняття «зобов'язання».

Науковці пропонують декілька варіантів вирішення цього питання. Згідно з першим, із синалагматичного договору виникає декілька «простих» зобов'язань, що становлять собою поєднання суб'єктивного права й суб'єктивного обов'язку. Відповідно до іншої точки зору, всі взаємовідносини сторін, що виникли на основі договору, є єдиним зобов'язанням, яке в літературі називають: складним, двостороннім, взаємним, синалагматичним, «структурно-складним» зобов'язанням.